

Kuczka Péter

A forrás

Pohár víz az asztalon. Mozgékony a mozdulatlanban. Engedelmesen elfogadja a kényszerszert. Átvilágítja a napfény, elnyeli, csillog, egyszerű üvegoszlop. Az üresség telítődött, a formátlan formát kapott. Nem látszik tőle idegennek, pedig önmagától ezt sohasem választja, emberi, tőle független akarat kényszerítette rá. Azonosult vele.

Sima, függőleges henger. Fénycsíkokra válik, játszik rajta a világosság. Akár foroghatna is, de nem teszi, mozdulatlanságában mozog. Enged a fény lassú változásának, akaratlanul is az idő múlását mutatja. Ölelkezik az idővel a tér.

Nézem. Nem vagyok szomjas, nem kívánom. Másféle kívánság kapcsol össze bennünket, kíváncsiságom a rejtély megfejtésének vágya. Leköti figyelmemet a látvány, meghatározott alakban az alaktalan, a minden formát elfogadó, a tízezer formájú. Hiszen lehetne kanálban, csatornában, keresztelő medencében, fakupában, pocsolyában, virág kelyhében, vasfazékban, locsoló üvegcsékben, kanyargó, végtelen csőben, bőrtömlőben, erőmű gátjai között, szomjas ember tenyerében, tűzoltókocsi tartályában, asszonyi szemben.

Rokonom. Rokonunk. Az emberi test hetven százaléka víz. Alakom, bőröm, izmaim, zsírjaim, májam, veséim, gyomrom, beleim, agyam adnak neki formát. Vagy ő határozza meg az én formáimat. Melyikünk az erősebb, ki parancsol a másiknak? Más vagyok, mint ez a pohár, nem látszom át, mozogni tudok. Közelebb hajlok, visszahúzódok. Felállhatnék, itt hagyhatnám, de nem teszem, lenyűgöz egyszerű, geometrikus szépségével. Gondolatokat indít, képeket idéz.

Esőcseppek. Ferdén hullanak a magasból, megcsillannak, futnak, kopognak a tetőkön, a leveleken, ágakon, az utca kövén, vágató kocsik tetején, fekete és színes ernyőkön, könnypataokban, meztelen női arcokon, vonalakat húznak a börtönablak rácsai előtt, mossák a köveket, az eldobott kenyérhéjat, széttépett levél darabkáit, menekülő kutya szőrét, málladozó cigarettavéget, vetések zöldjét, kopár dombok homokját. Összegyűlnek a háztetőn, belefolynak a bádoggcsatornába, zuhogva ömlenek a hordóba. Egyszerű formák, esés közben megnyúló gömböcskék, kisebbek, nagyobbak, majdnem egyformák. Hullanak az ég fellegeiből tavakba, folyókba, patakokba, tengerekbe. Formáikat nagyobb erők alakítják, a levegő mozgásai, a Nap fénye, folyók partjai, tengerek sziklái, hegyek repedései, a visszautasító vagy a magába fogadó föld. Ők a művészei ennek az anyagnak, munkájuk eredménye örömünk és átkozódásunk, életünk, vagy halálunk.

Nézem a poharat, testvéreimet, a formába kényszerített anyagot. Számolom a rám ható kényszereket. Életem dinamikus egyensúlyának fenntartásához információkra van szükségem, tudásra minden pillanatban. Szükségleteim kielégítésére, ételre, italra, pihenésre, mozgásra, zsíros kenyérre, pohár borra, mások szavaira, testek közelségére, melegedésre, eggyéválásra, minden másnak eltűnésére. Csupa kényszer és kényszerítés, parancs és engedelem, hiányok eltüntetése, újabb hiányok keletkezése. A beáramló világ elfogadása és kizárása. Utasítások érzékszerveimnek és az érzékszervek utasításai. Látni, ízlelni, tapintani, szagolni, hallani. Jönnek a képek, színek, mozgás, mozdulatlanság, nagyság, kicsinység, molekulák, Himalája, arcok, szemek, mosolygó szájak ahogy kinyílnak, nyílnak ki, mozdulnak, közeledjenek. Felém nyújtott kezek, futás tőlem, öklök, mutató ujjak, felém botorkáló lábak. Kényszerek, az enyéme és másoké. Nem akarok tapintani, de tapintok, bedugom a fülem, de hallok, ki kell nyitnom becsukott számat, behunyt szememet. Belső és külső parancsok mozgatnak, mert nem

szabad lezuhanom a kötélről, meg kell tartanom egyensúlyomat, a lehetőségek és szükségletek egyensúlyát.

Gyúr, korongján forgat, formál az idő. Megy az óra mutatója, kivilágosodik, elsötétedik a világ, fut a teknősbéka után Akhillész, kopik a ruha, emelkedik a por, születésnapok, kihagy az emlékezet, ritkulnak a csontok, sűrűsödik a vér, hány dobbanás van egy percben, hány másodperc száz betű leírása, a halálraítelt három perce, amíg a tojás megfő, zuhanás a negyedik emeletről, évezredek, évek, órák, másodpercek, a végtelen egy pillanata, egy pillanatban a végtelen, hat óra, kelj fel, tizenegy óra, aludj, tizennyolc éves vagy, dolgozz, hatvanöt éves vagy, pihenj, hallgasd a tücsköket, ugorj ki a lövészárokból, istenem, de régen láttalak, ez is meghalt, az is meghalt, de megnőttél, kicsikém, pontosan négyre várom, már megint elkéstél, örökké a tied vagyok, az út, amit a fény egy év alatt megtesz.

Kerítéseket, falakat, árkokat húz körém a tér. Meghatároznak szobám köbmétereit, az utcák hossza, a szélességi fokok, a földrész, a kút az udvarban, a Kárpátok gerince, a homok a játszótéren, a templomok padlása, a sarok, ott várlak, a dunántúli dombok, a diófa két vastag ága, a konyhában az asztal, kilátás a Parlament ablakából, a vonat mellett elfutó erdő, a pisai torony, a tengerre vezető autót, idegeneknek belépni tilos, zuhan a repülőgép, kérem az útlevelet, kérem a személyit, magát ki hívta ide, behajtani veszélyes és tilos, tessék befáradni, mért nem kopogtattál, hol a kulcsom, ez itt a tenger, csak lassan, okosan Peti fiam, a gömb minden pontja azonos távolságban van a középpontjától, kétszer kettő négy, két köbméter, két köbméter, lép, lép, lépeget, még, még, még egyet.

Nézem a poharat, de már nem látom. Fénye kiterjed, szétfolyik, mozdul, gomolyog, árnyak tűnnek fel benne, hangok hallatszanak. Nem kísértetek, élő alakok, arcuk egy-egy pillanatra megvilágosodik. Igazgató, szerkesztő, filmrendező, miniszter, tanácselnök, PB tag, főtitkár, kolléga, kolléga, kolléga, kihallgatótiszt, szervező titkár, csupa ismerős, mosolygós, szigorú, jótehető, kegyetlen, erőszakos, megértő, elfogadó, elutasító, csupa nem, csupa tilos, csupa lehetetlen. Mozdulnak, egyetlen arccá olvadnak. Társadalom a nevük, Párt a nevük, Irányítás, Határozat, Nyilatkozat, Parancs a nevük, rámnehezedő Kényszer a nevük. Alaktalan pohárba öntenek, fala átláthatatlan, szürke, fekete, vörös foltokkal tarkázott maszat, betűi villognak, félre, félre, aki rámnéz csak ezt látja, elfordul, nem ismer, sohasem látott, ki vagy te, mit akarsz, hát nem tudod, nem nálunk, nálunk semmiképpen sem, hiszen ott voltál, felszólaltál, kiabáltál, belekeveredte, vezette, követte, kívántad, leírtad, nem, veled nem, elmondjam rólad, tehetségtelen, felkapott, üres, rossz, sematikus, tudatlan, ilyen vagy, jövőd, jövőd, múltad, múltad, állj el onnan, nincs helyed, nem is lesz, ez itt a kerítés, ez a fal, ez az árok, ne is próbáld, nem tudod átugrani. Szorítanak egyre jobban, érzem a markukat, már nincs arcuk, nincs szemük, nincs fülük, nincs orruk, hajtanak a láthatatlan labirintusban, töltött puskával lesnek az erdő szélén, vízbe nyomják a fejemet, fölengednek, aztán újra a vízbe, és mindenki a szövetségese, az éhes gyerekek, a rémült asszony, az eltűnt barát, az utcasarki kéregető, a házmester, a fűszeres, a pénztáros, a stoppolt zokni, a lyukas cipő, az eltört pohár, az eladott könyv, a kopott írógépszalag, a megfordított másolópapír, a kétforintos kolbász, a hallgatás, a némaság, a csend.

Kényszerek. Csillan a pohárban a víz, emlékeket idéz, ablakot nyit, eltörli a keserű képeket, befelé mutat, belém egészen mélyre, még beljebb, még beljebb, menj messzire, sülyvedj le,

szállj fel, te vagy, nincs más, ez az egyetlen út, zsugorodj össze, tágulj világgá, voltál már csillagos ég, felhők lovasa, szelek pásztora, tenger dagálya, tiszavirág gomolygása, felvonuló menet, falusi lakodalom, üres kiterjedés, végtelen véges, keress, találj meg, ott van, gondolj rá, semmi más nincs, találkozz vele, olvadj beléje, te vagy az is, a mustármag te vagy, az vagy, aki vagy, lásd azt a képet.

Domboldal. Névtelen fák, lombosak, tűlevelűek, bokrok piros bogyókkal, fölfelé futnak, egymásba kapaszkodnak, szétválnak, árnyékot és napfényt kevernek maguk alá, remegnek, susognak, halkan, dallam nélkül, ringatóznak, eljátsszák a zöld minden árnyalatát, szürkét, feketét, kéket mutatnak, mindent csöndesen, semmi rikító, semmi nyers, csupa sóhaj, csupa megnyugvás az egész, duruzsoló hallgatás. Patak vezetett ide, vékonyka, bujkáló erecske, fűvek között, ismeretlen virágok alatt felcsillámló víz, hangja csengő, formája tánc, hív, irányít, fogná a kezem, ha volna keze, szemembe nézne, ha volna szeme, megcsókolna, ha volna szája, nincs, nincs, de fogja a kezem, szemembe néz, belém néz, megcsókol, elviszlek a domboldalra, elviszlek a forráshoz, betyár mosdóvizéhez, vándorlegény szomját oltóhoz, elviszlek a szépséghez.

Víz buggyan ki a földből. Víz az embereknek, a csoda megtestesítője, költők ihletője, keresztvíz, szájöblítő, fenékmosó, tisztogató, borlágýító, krumplileves, rántott leves, az utolsó korty, anyaga verítéknek, vizeletnek, jeges árnak, járhat sz rajta, próbáld ki, úszhat sz benne, nyelheted, ihatod, bárkát ácsolhat sz az állatok minden fajtájának, hogy rábocsáds és túlélj, mert fönről el akar pusztítani, de lent megsegít. Kicsi vagyok, de egy vagyok az egésszel, hömpölygő folyókkal, végtelen tengerekkel, elbújok és menekül sz, előkerülök és letelepszek, viszem az ártatlanok hulláit, táplálom gyilkosaikat, csavard meg a csapot, sugárban zúdulok belőle, én vagyok a víz, az élet, a szépség.

Bámulta az ember a forrást. Utánozni próbálta, nyomását felhasználta, és szökőkutat épített, magasba törő sugarak játékát, bronz delfinek mosdatóját, márványmenyasszony korsójából csorgadozó mozgást, nereidák fürdőjét, fölébe hajló, örökké szomjas vadászkutyák itatóját, száz és százféle formát, hogy bámulhassa, hogy azt hihesse legyőzte, mert formátlannak hitte s lám formába kényszerítette, s most tetszése szerint "árad és apad", kőmedencéket rakott alája, tetőket föléje, vadászok, nimfák, pisilő gyermekek, hősök, mártírok, istenek szobrával vette körül, szebbé akarta tenni a szépséget, versengett vele, ura akart lenni és engedelmes szolgája lett.

Itt van a domboldal, itt van a forrás. A forrás, amelyet kerestem, s amelyhez eljutottam. Eleven a felidézett kép, hatalmas. Felhőtlen, sötéten kék az ég, alatta széles a domb. Ellentétes két alkotórész együtt és mégis külön, élet határvonallal, felfelé szűrő kemény ágakkal és lombokkal a tetőn, az élet erőszakos jelenlétével, a terjeszkedés vágyával, a szaporodás és növekedés szándékával, örökkévalóságra törekvő akarattal, reménnyel és kudarccal. És lent, a domb alján, méternyi magasságban a forrás, a hozzávezető patak táplálója.

Szűkítenem kell a képet. Legyen álló formája, két méter magas, egy méter széles tábla, ennyi elég a vizsgálathoz, a forrás titkának, értelmének megfejtéséhez. Megakadok. Talán festő kellene, aki vászonra viszi, festékekkel rögzítve, megmerevítve a mozgást, így segítve a mérést kompozícióval, szerkezettel, színekkel, árnyalatokkal, de halottá válna így a kép, nem a látványt

közvetítené, hanem a művészt, képességeit, érzelmeit, gondolatait, a látvány és szemlélője közé lépve. Nem kell, nincs rá szükségem, nekem az eredeti kell, közvetlen környezetében a forrás, ismerni akarom formáját, szerkezetét, természetét, mozgását, színét, hangját, szépségét.

Bezárom az általam meghatározott keretbe. Nem tehetek mást. Ha később olyan összefüggésekre bukkanok, amelyek kilépni kényszerítenek, s elképzelhető, hogy ilyenek lesznek, akkor még mindig tágíthatom a vizsgálatot.

A látványból kell kiindulnom, ahhoz kell ragaszkodnom. Ismereteim alapján mehetnék növényteni, földteni, geológiai, földtörténeti, biológiai, meteorológiai, geometriai, vagy akár élettani kutatások felé, hiszen a forrás természete, anyaga, környezete, története mindezt lehetővé tenné, sőt bizonyos értelemben megkívná, de engem csak a látvány érdekel, az, hogy miért adja a szépség élményét, akár ősi élményét akkor, amikor megtanultam és megszoktam, hogy ezt az élményt emberi alkotásoktól, festményektől, szobroktól, versektől, zenétől kapom, az utóbbiaknál papírra nyomott, vagy másképpen leírt jelek formájában is, a szememen keresztül.

A látvány középpontja a földből, a domb aljától körülbelül egy méter magasan kibuggyanó, a szelíd lejtőn magának utat ásó víz. Kerekded nyíláson át hagyja el a földet, ezt a nyílást különféle fajtákhoz tartozó növények, fűvek veszik körül, száraikkal ráhajolnak a vízre, némelyik apró sárga és kék virágokkal díszes, ezek azonban nem feltűnőek, közel kell hajolnia annak, aki élvezni akarja a piciny szirmokból összeálló kecsességet, finomságot, azt a mozdulatot, mert ezt nem lehet másnak nevezni, amellyel a füvecskék szárai és levelei öntudatlanul, de feltehetően szükségletnek engedelmeskedve a szomszédokat akarják oltani. A növények szelíden követik a medret, amelyet a víz magának teremtett, lentebb már mások, magasabbak, mint a nyílásnál, száraik, leveleik, virágaik között néha eltűnik a kezdet kezdetén alakuló patak fénye, egyesek megfürödnek a habokban, a mozgást kissé átalakítják. Rendszert felfedezni nem lehet, be kell érünk azzal, hogy a nyílás körül rövidebbek a fűvek, több rajtuk a virág, lentebb magasabbak, erőteljesebbek, mintha jobban táplálkoznának. A víztől távolodva apró bokrokat, mellettük, akár a domb alján, széles, duzzadt lapuleveleket látunk. Rápillantva a forrás környezete egységesen zöld, közelebb hajolva felfedezhetjük ennek a színnek minden árnyalatát a halványan sárgástól egészen a majdnem feketéig, az apró virágok színességét, pirosát, kékjét, aransárgáját elnyomja a levelek és szárok harsánysága. Elgondolkodtató, hogy amíg a patak partján magas, erőteljes növények tarkább világa, bogáncs, lapu, keserűfű, pásztortáska, csalán, mezei sóska, csillaghúr, kakukkfű, boglárka, kutyatej kíséri a vizet, addig a forrás közvetlen környezetének a látványa szelídebb, s ennek talán magyarázata lehet, hogy a víz bősége nem okvetlenül eredményez dúsabb, bujább vegetációt. A kép mindenestre ezt mutatja, a növényvilágnak ez a formálódása a középpont, a földből előtörő, életadó anyagra mutat, s a nyílásra, amelyben ez az anyag megjelenik.

Hogyan keletkezhetett ez a nyílás, amely inkább oválisnak, mint kereknek mondható? Nem ovális, nem kerek, földből, kövekből alakított nyílás, csiszolatlan szélekkel, közelről finom cikk-cakkokkal rajzolt vonal, fél arasznál nem nagyobb átmérővel, eredetileg nem létezett, legfeljebb mint lehetőség, s ezt használta fel a mélyből feltörő víz, erőszakosan nyomakodva, hogy a felszínre, a világosságra, a napfényre jusson, mert formát keresett, mert a domb

mélyében már nem találta a helyét. Tudatot, szándékot, akaratot feltételezni oktondiság, hiszen csak anyag, engedelmes és engedetlen, erős és gyenge, csak hasonlatokkal meghatározható.

Kibuggyan a víz, kristálytisza, fényes, halkan duruzsol, igen, ez elképzelhető, mert a mozgás hangot eredményez, ütközik a földhöz, csorog lefelé, ritmusa is van, muzsikál, hanglemmezre kéne venni, felerősíteni, meghallgatni, kottáját leírni, hangversenyen lejátszani. Ez is része a képnek, aprócska eleme együttes szépségének, a megfejtésre váró titoknak. Átlátszatlan a víz, ezer gyűrődése, hulláma veri vissza a fényt, mindig változó, nincs törvénye, szabálya, sohasem ugyanaz, mégis ugyanaz, sokféleségét a nyílás határozza meg, amelyen áttört, és a mélység, az út, amelyen át ide a szabadba érkezett, ki tudja, honnan, milyen barlangokból, földalatti tavakból, sziklák közé szorított messzeségekből, évmilliók során összegyűlt vízcseppek tömegéből, megolvadó jégből, vulkáni tűz forralta gőzből, földtörténeti lerakódásokból, rétegek szorításából, meghatározhatatlan távolságokból, a görög szigetekről, az Északi Sarkról, a pampákról, alpesi lavinákból, déli mocsarakból. Történetét megállapítani lehetetlen, laboratóriumi vizsgálatok sem adnának eredményt, összetétele hidrogén, oxigén, számtalan más elem, vas, nátrium, kálium, és vegyületek, kationok, anionok, ki tudja még, mi minden, arculata van, de múltja ezzel együtt sincs, itt, ezen a dombon született, bújt ki a napra, rokonom, testvérem, testvérünk, mert szabadulni akart és mozogni, mert erre kényszerült különben is, akár akarta, akár nem.

Kibújt az Anyaföld mélyéből, méhéből, elkezdte életét, az első pillanatban talán sikoltott, kiáltott, az elszakadás fájdalmától, de azonnal elindult és most már története van, patakká lett, medret keresett és teremtett, életeket táplált és talán pusztított, csörgedezik a keskeny völgyben, kijut belőle, emberek települnek a partjára, isznak belőle, lovakat itatnak, megmosdanak benne, beletaposnak a csizmájukkal, menekülők futnak át rajta, belezuhannak, vér keveredik a habokba, piszok, edények és ruhák mocska, papírhajó úszik a tetején, rákok telepednek meg partjának apró üregeiben, lentebb malmot hajt, csónakot visz, halak siklanak, szaporodnak benne, halászok húzzák a hálót, és megy, megy, ömlik, folyik, árad, befagy, ömlik a folyóba, egyikből a másikba, aztán a tengerbe, onnan az ég magasába, felhő lesz belőle, elnehezül; hajtja a szél, villámlik, zápor, vihar, jégeső, szitál, zuhog, szakad. Vízcseppek, esőcseppek, rétekre, mezőkre, erdőkre, hegyekre és erre az elképzelt dombra és a dombon eredő megfejtethetetlen szépségű forrásra.

Elmosódik a kép. Csillogó, fehér folt marad a helyén, lassan összehúzódik, még gomolyog, küszködik, fényei elszürkülnek, megmaradásuk reménytelen, mégis próbálkoznak, hiába, eltűnik a domboldal, eltűnnek a fák, a bokrok, a virágok, a határvonal az ég és föld között, a széleslevelű lapu, még egy-két fűszál marad, aztán szétfoszlik, a víz még csillog, de már mozdulatlan.

Ülök, nézem a pohár vizet. A szépség elmondhatatlan, megfejtethetetlen, elemezhetetlen, darabokra szedhetjük, geometriákba kényszeríthetjük, mérhetjük, elemeit számolhatjuk, cseppekre bonthatjuk, nem jutunk hozzá közelebb, az értelem csak számol és nem érez, a gondolat átformálja valami egészen mássá, megfagyasztja, elhidegíti, lekaszálja, boglyába gyűjti, másik világba emeli és elveszíti. Csak fogalmak maradnak, az egykor élő test darabjai a boncolóasztalon, a szétszedett és összerakhatatlan szerkezet.

Itt van előttem üveghengerében a belekényszerített elem, az örökmozgó a mozdulatlanban. És itt vagyok én, létrehozóim erőinek engedve, idegen akaratoktól formáltan, félelemben és gyáván, mert tudom, hogy egyetlen módon, önmagam önerejű megszüntetésével szállhatok szembe azokkal az erőkkel, amelyek markukba szorítanak, elveszik tőlem a szót, tiltják testi, lelki, szellemi mozgásomat, társadalomnak, kormánynak, pártnak, a nép érdekei, az én érdekeim megszemélyesítőinek mondják magukat hazugságok, hatalom, pénz és erőszak páncélja mögött, és lesnek és látnak, és hallgatnak és hallanak, és tudják, miért szólnék és miért nem, és szövetségesükké teszik környezetemet, családomat, barátaimat, ismerőseimet, és belém fojtják érzéseimet, gondolataimat, és "Beírtak engem mindenféle Könyvbe" "És nem sejthetem, mikor lesz elég ok", és kavargó mélyeimben a harag és a rémület, és átváltozom és felejték, tudatom alá gyömöszölők, embereket, neveket, eseményeket, szépségeket és gonoszságokat, hazugságokat, igazságokat, torzalak leszek, bicegő és púpos, megvetem magamat és menekülni akarván megvetem a világot, és nincs kiút.

Ülök és nézem a vizet üveghengerében.

A forrás képe eltűnt.

1991